

**CENZURA PREVENTIVĂ DUPĂ 23 AUGUST 1944:
AUTORIZAȚIILE DE APARIȚIE.
STUDIU DE CAZ „STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE”**

Mihaela TEODOR

Pentru materialele trimise spre verificare, cele două elemente ale cenzurii preventive, autorizația de apariție și viza „bun de imprimat”, erau rezervate, ca atribuții, Cenzurii Militare a Presei. Această instituție continuă să funcționeze independent, după 23 august 1944, în baza legii din 1938, până la 6 martie 1945, fiind apoi subordonată factorului politic, prin trecerea sub controlul Ministerului Propagandei¹. Astfel, Cenzura Militară a fost, până la 6 martie 1945, singura instituție care hotăra aprobarea și eliberarea autorizațiilor de apariție pentru publicațiile periodice, stabilea condițiile de apariție, periodicitatea și supraveghea modul în care erau respectate indicațiile date, de îndeplinirea cărora depindea difuzarea publicațiilor.

Impunerea unor autorizații prealabile de apariție nu este o noutate, existând în acest sens, încă din 1938, o comisie specială pe lângă Cenzura Militară Centrală. Ceea ce s-a schimbat după 23 august a fost, pe de o parte instituirea unui control politic asupra eliberării autorizațiilor, exercitat de un consiliu consultativ de pe lângă Cenzura Militară a Presei, și pe de altă parte instituirea unui control extern prin impunerea acordului sovietic asupra deciziilor luate de către autoritățile românești.

Între măsurile privind reorganizarea presei, dorite de ziariști imediat după 23 august, se afla și reglementarea regimului presei, în sensul eliberării condiționate a autorizațiilor de apariție a publicațiilor,

¹ Cenzura militară a fost instituită și permanentizată prin Decretul-Lege nr. 856 din 11 februarie 1938, pentru introducerea stării de asediu pe tot cuprinsul țării, decret care a rămas în vigoare până la sfârșitul celui de al doilea război mondial. În baza acestei legi funcționa, înainte de 23 august, Serviciul Central al Cenzurii pe lângă Marele Stat Major, autoritatea care exercita cenzura militară asupra corespondenței și asupra presei.

controlul impunându-se „chiar în numele libertății presei”². Campania de presă privind epurarea și reglementarea apariției publicațiilor, inițiată de redacția ziarului „Dreptatea”, în septembrie 1944, la care mulți dintre zariștii profesioniști s-au raliat, viza impunerea unui control asupra apariției publicațiilor, necesară fiind – așa cum afirma N. Carandino – „stabilirea unei ordini”. Aceasta în condițiile în care, până la semnarea Convenției de Armistițiu, apariția publicațiilor periodice nu era reglementată, vechea comisie de eliberare a autorizațiilor fiind desființată. În aceste condiții a existat un interval de reală libertate a presei, când au reapărut multe dintre publicațiile periodice interzise în 1938, inclusiv organele de presă ale celor patru partide din cadrul BND, „Libertatea” – PSD, „România Liberă” – Uniunea Patrioților și implicit PCdR, „Dreptatea” – PNT, „Viitorul” – PNL și „Scânteia” – PCdR, dar au apărut și alte publicații periodice, cu precădere în București. Aflăm, din dosarele Direcției Presei cuprinzând evidența publicațiilor apărute înainte de impunerea autorizațiilor, că, până la 18 octombrie 1944, au apărut la nivelul țării un număr de 90 de publicații periodice, de diferite categorii: politico-informative, literare, artistice, pentru copii, profesionale, economico-financiare³.

În condițiile avalanșei noilor apariții publicistice, N. Carandino susținea că „era nevoie să se reglementeze apariția cotidienele, oprindu-se cu mijloace legale și politicoase avalanșa negustorilor de jurubițe deveniți peste noapte mentori de opinie publică și valul samsarilor grăbiți să se pricopsească editând gazete confuzioniste pe Sărindar”⁴. În lumina acestor afirmații putem să susținem că, la acel moment, principalele partide politice acceptau și chiar cereau intervenția puterii politice în reglementarea normelor de funcționare a presei, în sensul impunerii unui control politic asupra apariției presei, pe lângă cel legal al instituțiilor de cenzură. În condițiile specifice unei schimbări de regim, partidele istorice au inițiat acea politică a autorizațiilor preferențiale – politică dusă la extrem după instaurarea guvernului P. Groza – odată cu acceptarea, în septembrie 1944, a instituirii comisiei de supraveghere politică a reorganizării presei și apoi a consiliului

² *Controlul publicațiilor*, în rubrica „Perna cu ace”, în *Dreptatea*, seria a II-a, anul I, nr. 18, 15 septembrie 1944, p. 2.

³ DANIC, Fond MPN. Presă Internă, dosar 889, f. 68-70. Tabel cu publicațiile apărute de la 23 august până la 18 octombrie 1944.

⁴ N. Carandino, *Problemele presei de astăzi*, în *Dreptatea*, seria II, anul I, nr. 13, 9 septembrie 1944, p. 1.

consultativ de pe lângă Cenzura Militară care să supervizeze eliberarea autorizațiilor de apariție.

După instituirea Comisiei Aliate de Control (Sovietice) (în continuare C. Al. C.) și reorganizarea Serviciului Cenzurii Militare, în septembrie și respectiv octombrie 1944, s-au luat măsurile necesare pentru controlul apariției publicațiilor periodice, prin impunerea autorizațiilor de apariție, eliberate de Cenzura Militară Centrală și a acordului C. Al. C., eliberat de biroul de cenzură de pe lângă Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) care funcționa la Legația sovietică din București. Prin interpretarea articolului 16 al Convenției de armistițiu⁵, care prevedea „controlul asupra tipăririi și difuzării tipăriturilor”, cererile tuturor publicațiilor periodice, de orice natură, erau trimise Legației sovietice pentru obținerea acordului, după ce se obținea aprobarea cenzurii militare române. Această măsură viza instituirea controlului consilierilor sovietici asupra apariției publicațiilor periodice, cotidiene sau nu. În același timp, autoritățile sovietice solicitau Direcției Presei și Cenzurii Militare evidența tuturor publicațiilor periodice care apăreau pe teritoriul României pentru a putea avea un control asupra numărului și caracterului publicațiilor periodice, iar pentru supravegherea modului de respectare a dispozițiilor cenzurii era cerut un număr fix de exemplare din fiecare publicație. Pentru îndeplinirea acestor obligații, Direcția Presei din cadrul Ministerului Afacerilor Străine, instituția care punea în aplicare directivele C. Al. C., cerea directorilor publicațiilor din București, încă dinaintea reorganizării Cenzurii Militare, câte trei exemplare zilnic ale fiecărui ziar sau revistă, pentru a fi trimise către

⁵ Convenția de Armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii, pe de altă parte, publicată în *Monitorul Oficial*, partea I, an. CXII, nr. 219, din 22 septembrie 1944, p. 6372-6374 și republicată în *Monitorul Oficial*, partea I, an. CXII, nr. 264 din 14 noiembrie 1944; vezi și Gheorghe Buzatu, *România cu și fără Antonescu, Documente, studii, relatări și comentarii*, Iași, 1991, p. 274-279. Convenția a fost publicată, integral, în presa centrală la 17 septembrie 1944. Articolul 16 prevedea controlul Înaltului Comandament Aliat (Sovietic), și nu a Comisiei Aliate de Control, asupra tipăririi și difuzării publicațiilor periodice și neperiodice în România, dar și controlul difuzării informațiilor prin spectacole de teatru, film, poștă, telegraf, prin intermediul unei Comisii de Control: „Tipărirea, importul și răspândirea în România a publicațiilor periodice și neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru și a filmelor, funcționarea stațiunilor de T. F. F., poștă, telegraf și telefon vor fi efectuate în acord cu Înaltul Comandament Aliat (Sovietic)...”.

Secția Propagandă a Statului Major al Armatei Roșii⁶. La 3 octombrie autoritățile române cereau prefecturilor de județ o situație a presei din provincie și, în special, informații privind existența autorizațiilor de apariție. Cererea era determinată de necesitatea aplicării imediate a prevederilor Convenției de armistițiu, dar și de adresele repetate ale C. Al. C., prin care se solicitau diverse situații asupra publicațiilor românești și informații asupra trecutului acestora. În cursul lunii octombrie și noiembrie 1944, prefecturile de județ trimiteau Direcției Presei astfel de situații cuprinzând date referitoare la: titlul, modul de apariție, tirajul, numărul autorizației, numele directorului și girantului responsabil, observații privind autorizația nouă și sancțiunile primite.

Pentru restabilirea ordinii și impunerea noilor reguli privind apariția publicațiilor, adresele Direcției Presei către Prefecturi se vor repeta periodic până la 6 martie 1945, date fiind condițiile deosebit de dificile de comunicare între administrația centrală și prefecturile de județ, cauzate de continuarea războiului dar și de instituirea controlului militar sovietic asupra majorității teritoriului românesc. Succesiunea acestor adrese și tonul din ce în ce mai autoritar, pot fi interpretate ca și consecințe directe ale discuțiilor oficiale pe marginea îndeplinirii condițiilor de armistițiu. Astfel, la 31 octombrie – cu puțin înainte de primirea notelor de protest ale locțiitorului președintelui C. Al. C, gen. Lt. Vinogradov⁷ – toți directorii de publicații erau înștiințați de instituirea obligației de a cere autorizația Comisiei de pe lângă Cenzura Centrală Militară și agrementul comisiei aliate, termenul limită fiind stabilit la 20 de zile de la emiterea ordinului⁸. Cererile urmau a fi adresate Cenzurii Militare Centrale, având anexate documentele prin care fuseseră aprobate publicațiile în trecut: copie după decizia Tribunalului pentru înscrierea în

⁶ DANIC, Fond MPN. Presă Internă, dosar 815, f. 196. Notă a Direcției Presei din 5 septembrie 1944 către toate publicațiile din București.

⁷ Idem, dosar nr. 805, f. 18-20. Material de publicat, din 2 noiembrie 1944, trimis presei de către Direcția din MPN cuprinzând memoriul de protest al locțiitorului președintelui C. Al. C., V. P. Vinogradov, către Guvernul României. Și o notă specială a Direcției către redacții cuprinzând indicațiile editoriale transmise de Legația Sovietică în legătură cu publicarea acestui material: „Domnii Secretari de Redacție sunt rugați ca alăturatul document să fie publicat, neapărat, fără nici o modificare, numai în pagina I-a mijloc și numai cu literă bloc. Adaosul acestui document (textul care începe după steluță) va fi inserat numai cu verzale”.

⁸ Idem, dosar 787, f. 12. Adresa de răspuns a Prefecturii Județului Severin din 16 noiembrie 1944 din care aflăm că s-a primit ordinul telegrafic nr. 3851, din 31 octombrie 1944.

registrul publicațiilor⁹ și copie după aprobarea fostului Serviciului Central al Cenzurii Presei din cadrul MPN, Comisia Permanentă de Control, verificare și aprobare a autorizațiilor publicațiilor. Direcția Presei repeta în fiecare circulară trimisă Prefecturilor de județe faptul că „apariția de noi publicații era autorizată numai de către comisia de pe lângă Cenzura Militară”¹⁰.

Până la 6 martie 1945, circuitul unei astfel de cereri de autorizare a apariției unei publicații periodice era: înaintarea cererii către Cenzura Militară Centrală a Presei pentru aprobare, fie direct, fie prin intermediul Direcției Presei; apoi, cererea, împreună cu fișa specială de publicație, erau trimise către Direcția Presei și Informației din cadrul Ministerului Afacerilor Străine pentru a fi solicitat acordul C. Al. C. Cererea, tradusă în limba rusă, era înaintată șefului Biroului Cenzurii de pe lângă C. Al. C., cel care își dădea acordul final asupra apariției publicației. Direcția Presei – având doar un rol de intermediar – intervenea cu adrese pe lângă consilierul de presă de pe lângă Legația Sovietică din România, S. A. Dangulov¹¹, prim adjunct al șefului secției politice al C. Al. C., solicitând acordul, fie pentru o singură publicație, fie pentru un grup.

Până la începutul anului 1945, acordul C. Al. C. a fost, în cele mai multe cazuri, doar o formalitate, obținându-l relativ ușor toate publicațiile periodice cu caracter politic, indiferent de partidul reprezentat. Adresele Direcției Presei primeau rezoluții favorabile în numele C. Al. C, în general sub formula: comisia „nu se opune la apariția următoarelor publicații” sau „nu are nimic de obiectat împotriva apariției următoarelor publicații”. Astfel, până la 31 octombrie 1944, primeau

⁹ Idem, dosar nr. 1088, f. 10, model de decizie a Tribunalului Ilfov de înscriere a unei publicații în Registrul publicațiilor, din 20 septembrie 1945.

¹⁰ Idem, dosar 981, f. 50. Adresa nr. 282 din 12 ianuarie 1945, a Prefecturii județului Putna către Ministerul Afacerilor Interne, prin care se cereau dispoziții privind apariția și cenzura publicațiilor periodice. Rezoluția Direcției Presei, datată 6 februarie 1945, ne lămurește asupra regimului apariției: „Potrivit circularei nr. 193 din 23 ianuarie 1945, apariția de noi publicații este autorizată numai de Comisia de pe lângă Cenzura Militară. În ce privește cenzurarea, ea continuă să se facă de organele locale potrivit instrucțiunilor primite”.

¹¹ Sava Artemievici Dangulov era, în 1944, consilier de presă pe lângă Legația Sovietică la București și prim adjunct al șefului departamentului politic al C. Al. C, fiind cel care elibera acordul asupra autorizațiilor de apariție a publicațiilor în numele comisiei aliate. Din 1946 a fost numit consilier de presă pe lângă Ambasada URSS la București, până în iulie 1947, când își încheie misiunea de consilier sovietic pentru presa română.

agrementul 69 de periodice, între care multe organe locale ale partidelor politice sau cotidiene centrale informative¹².

În perioada 11 octombrie 1944 – 16 martie 1945, Direcția Presei intervenise pentru un număr de 266 de publicații, majoritatea primind agreementul¹³. Cu toate acestea, șeful biroului de cenzură de pe lângă Legația Sovietică avea posibilitatea refuzului eliberării agreementului și, deci, a impunerii neaprobării apariției în numele C. Al. C., în special a acelor publicații care ar fi dăunat relațiilor cu Națiunile Unite. Rămânea la latitudinea consilierilor de pe lângă Legația Sovietică de a stabili care dintre publicații puteau dăuna acestor relații.

La începutul anului 1945, în contextul încordării relațiilor sovieto - române pe marginea îndeplinirii obligațiilor din Convenția de Armistițiu și în contextul crizei de guvern, documentele de arhivă ne dezvăluie astfel de situații în care agreementul asupra unor cereri de apariție este refuzat. În aceste condiții, au fost respinse cererile unor publicații vechi care doreau să-și continue apariția, dar și a unor publicații noi, cele mai multe dintre acestea fiind ziare informative și reviste științifice și de divertisment fără culoare politică. Astfel, la 27 decembrie 1944, Direcția Politică a C. Al. C. respingea agreementul asupra a 22 cereri, iar la 12 februarie asupra altor 47 de cereri. Pe baza documentelor de arhivă putem să susținem existența arbitrariului în luarea unor astfel de hotărâri, atâta timp cât nu exista nici o explicație în rezoluțiile asupra cererilor de agreement respinse, se anunța doar că C. Al. C. „găsește nepotrivit timpului de față apariția următoarelor publicații” sau „C. Al. C. găsește inoportună apariția”¹⁴. În același timp, tot la 12 februarie, C. Al. C. găsea oportună apariția unor publicații

¹² DANIC, Fond MPN. Presă Internă, dosar 889, f. 8. Copie tradusă a tabelului cu publicațiile care au primit agreement până 31 octombrie 1944.

¹³ Idem, dosar 984, f. 1-4. Tabel de ziare și reviste pentru care s-a intervenit pe lângă C. Al. C., dintre care menționăm: „Jurnalul de Dimineată”, „Ardealul”, „Țărănișmul”, „Curierul”, „Libertatea”, „Drapelul” etc.

¹⁴ Idem, dosar 1065, f. 63. Adresa C. Al. C. nr. 2470 din 29 decembrie către Direcția Presei; *ibidem*, f. 7- 8. Adresă a C. Al. C. Secția politică către Direcția Presei, din 12 februarie 1945. C. Al. C. găsea inoportună apariția unor publicații precum: „Azi”, „Actualitatea”, „Armata Noastră”, „Victoria Ardealului”, „Voința Poporului”, „Descătușarea”, „Curajul”, „Clujul” PNT Sibiu, „Lupta”, „Muncitorul”, „Răsăritul”.

periodice ale partidelor și organizațiilor din cadrul FND, precum „Frontul Plugarilor” și „Viața Sindicală”¹⁵.

În condițiile dezordinii generale determinate de criza politică, în pofida tuturor încercărilor autorităților române de a face ordine în presă, existau încă foarte multe publicații fără autorizație sau agrement, cu precădere în provincie. Potrivit datelor privind situația autorizațiilor de apariție a publicațiilor periodice din București la nivelul anului 1945 – excluse fiind cotidienele – din totalul de 228 de periodice, 111 aveau doar autorizația Cenzurii Militare, 32 aveau agreementul C. Al. C, iar 37 apăreau pe baza autorizațiilor de dinainte de 23 august 1944, acestea din urmă fiind cu caracter științific¹⁶. Restul de 48, fie au renunțat să apară, fie nu le-au fost aprobate cererile. Astfel, 10 publicații aveau cererile respinse de C. Al. C., șase respinse de Cenzura Militară, iar 32 au renunțat să mai apară din lipsă de fonduri.

După instaurarea guvernului Petru Groza s-au impus noi condiții de apariție a publicațiilor periodice, obligatorii și mai stricte, în contextul subordonării politice a cenzurii militare. Odată cu reînființarea Ministerului Propagandei, Cenzura Centrală Militară trece, prin decizia ministrului din 20 martie 1945, în subordinea acestui minister¹⁷. Pretextul folosit a fost obligația executării stricte a articolului 16 din Convenția de Armistițiu și necesitatea asigurării ordinii și siguranței interne. După acest moment, au început presiunile politice și manevrele menite a submina propaganda prin presă a partidelor politice intrate în opoziție, dar și cele menite a elimina toate publicațiile culturale de tradiție care nu s-ar fi înscris în proiectul de înnoire culturală al autorităților pro-comuniste. Între aceste manevre s-a înscris și refuzul eliberării autorizațiilor de apariție.

Pentru perioada de după 6 martie 1945, odată cu centralizarea deciziei asupra controlului și cenzurii presei la nivelul Ministerului

¹⁵ *Ibidem*, f. 9, adresă a C. Al. C. Secția politică către Direcția Presei, agrement din 12 februarie pentru alte ziare printre care „Frontul Plugarilor”, director D. Micle și O. Livezeanu; „Viața Sindicală” organ al CGM.

¹⁶ *Ibidem*, f. 97-103. Situația Presei periodice interne, excluzând cotidienele. Erau asimilate publicațiilor periodice toate celelalte publicații în afară de: săptămânale și bisăptămânale, lunare și bilunare, trimestriale, anuale, indiferent de caracterul lor.

¹⁷ Idem, dosar nr. 877, f. 88-89. Decizia, nr. 3395 a Ministrului Propagandei Naționale, P. Constantinescu-Iași, din 20 martie 1945, de reorganizare a Cenzurii Centrale Militare, publicată în *Monitorul Oficial*, Partea I, an. CXIII, nr. 67, din 22 martie 1945, p. 2146.

Propagandei, era prevăzut, în planul general al Direcției Presei, „controlul permanent și strâns al întregii prese, cu deosebire în București și organizarea presei din provincie”¹⁸. În privința autorizațiilor de apariție se dorea impunerea unui singur tip de aprobare, prin prisma acestor intenții putând fi interpretate și noile reglementări privind eliberarea autorizațiilor de apariție și măsurile luate pentru stabilirea unei situații generale a presei. Direcția Presei va decide, de acum încolo, asupra autorizațiilor de funcționare, noile autorizații înlocuindu-le pe cele eliberate de Cenzura Militară sau de prefecturi. Această situație s-a menținut până la reorganizarea Ministerului și instituirea Serviciului Regionalelor, când se vor schimba din nou regulile, prin intervenția consilierilor regionali în circuitul birocratic al autorizațiilor de apariție. Aceeași Direcție se ocupa, în continuare, de obținerea agrementului C. Al. C., cererile și adresele fiind trimise noului șef al biroului cenzurii de pe lângă C. Al. C., maiorul Levy.

Odată cu organizarea Regionalelor de presă și propagandă, pretextul folosit fiind dorința de a pune capăt anarhiei din presa din provincie, se modifică din nou reglementările privind autorizarea apariției publicațiilor periodice, în sensul complicării parcursului cererilor și al impunerii unui control politic mai strict asupra apariției ziarelor. În privința eliberării autorizațiilor, consilierii regionali nu aveau decât rolul de a asigura transmiterea ordinelor Direcției Presei către direcțiile publicațiilor și a cererilor acestora către Direcția Presei. Cu toate acestea, consilierii regionali de propagandă, în general numiți de către minister dintre membrii partidului comunist sau ai organizațiilor subordonate, își vor aroga dreptul de a da referințe și chiar de a interveni pentru aprobarea unor publicații sau pentru suprimarea altora.

Politica de înnoire culturală a permis, pe parcursul anului 1947 și a anului 1948, suprimarea celor mai multe dintre ziarele și revistele culturale și științifice din perioada interbelică. În spiritul acestei politici culturale, Ministerul Informațiilor dispunea, în februarie 1948, obligația înnoirii autorizațiilor de apariție pentru toate publicațiile periodice. Această regulă viza instituirea unei evidențe corecte a publicațiilor din țară și eliminarea celor nedorite printr-o metodă simplă, *refuzul înnoirii autorizației*, cazul buletinului „Studii și Cercetări Istorice” fiind elocvent.

*

¹⁸ Idem, Fond CC al PCR. Propagandă și Agitație, dosar nr. 15 pe 1947, f. 1-29. Memoriu P. Constantinescu-Iași privind planul Direcției Presei pe 1945.

În privința publicațiilor periodice necotidiene, în general publicații cu caracter pur științific, fără substrat politic și cu colaboratori democrați, formalitățile de aprobare constituiau o adevărată piedică, condiții în care s-a încercat integrarea lor în regimul publicațiilor neperiodice. Acest regim era diferit de cel al cotidieneleor, cererea de autorizare fiind trimisă Secției politice din cadrul C. Al. C., prin intermediul Direcției Presei, însoțită de trei exemplare ale cărții tipărite, urmând ca aprobarea să fie dată direct de aceasta și cenzura să fie făcută de către cenzorii sovietici, care își rezervau dreptul de suprimare a întregii cărți sau numai a unor pasaje. Pentru a simplifica formalitățile, Direcția Presei propunea comisiei aliate, în ianuarie 1945, prin intermediul Comisiei Române pentru aplicarea Armistițiului, ca publicațiile științifice notorii să urmeze regimul publicațiilor neperiodice¹⁹. Cererea autorităților române nu a fost aprobată, de vreme ce, pe parcursul anului 1945, publicațiile științifice și culturale, trimestriale sau anuale, încă făceau demersuri pe lângă Direcția Presei pentru obținerea agrementului C.Al.C., acesta fiind și cazul revistei „Cercetări Istorice”²⁰.

Apariția ultimelor două volume ale buletinului „Studii și Cercetări Istorice” s-a realizat într-o perioadă deosebit de dificilă, având în vedere situația economică grea a instituțiilor de cultură, dar mai ales prefacerile politice din perioada postbelică. Așa cum dovedesc documentele de arhivă, cu efortul susținut al directorului Al. Boldur și al comitetului de redacție, rezultatele cercetărilor colectivului Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol”, din perioada 1944-1947, au putut fi publicate în cele două volume, XIX/1946 și XX/1947 (vol. II și III din seria nouă)²¹. În perioada noiembrie 1945 - martie 1948, conducerea

¹⁹Idem, dosar 1065, f. 1. Adresă a Directorului Presei din Ministerul Afacerilor Străine, R. Hillard, din 30 ianuarie 1945, către Comisia Română pentru aplicarea Armistițiului pentru a interveni pe lângă C. Al. C. (Sovietică) în vederea modificării regimului aprobării publicațiilor periodice necotidiene.

²⁰*Ibidem*, dosar nr. 1091, f. 31. Cererea nr. 53 din 24 noiembrie 1945 a Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” Iași către Ministrul Propagandei Naționale.

²¹Dosarul nr. 1091 din partea structurală Presă Internă a fondului Ministerul Propagandei Naționale, având 113 file, conține cereri, adrese, memorii și fișe de publicații ale mai multor ziare și reviste, trimise în perioada 1945-1948 către Direcția Presei pentru obținerea aprobării de apariție. Documentele din dosar sunt ordonate cronologic și în ordine alfabetică, literele S și T. Dosarul a fost văzut în perioada

Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” făcea toate demersurile necesare în vederea obținerii aprobării pentru apariția volumelor XIX-XXI din „Studii și Cercetări Istorice”, a agrementului sovietic, dar și a autorizației de apariție permanentă. Odată cu solicitările de aprobare, au fost trimise pentru cenzurare și trei exemplare din noul volum, așa cum prevedeau regulile în vigoare, unul dintre acestea fiind trimis, prin Direcția Presei, la Biroul de cenzură de pe lângă C. Al. C.

Noua orientare a revistei către colaborarea ruso-română, subliniată în cererea pentru volumul al XIX-lea, cu scopul de a-i influența pe cei în măsură a da aprobarea, este o dovadă a înțelegerii, de către conducerea buletinului și a Institutului, a noii situații politice din România. În acea perioadă, publicațiile periodice dedicate colaborării româno-ruse beneficiau de o aprobare rapidă și de ajutorul Direcției Presei pentru obținerea agrementului C. Al. C., exemplul publicației oficiale a A. R. L. U. S., „Veac Nou”, fiind concludent.

Fișele speciale cerute de către Direcția Presei pentru evidența publicațiilor conțineau două rubrici, în care se solicita specificarea caracterului publicației (religios, literar, politic, economic etc.) și a culorii sau apartenenței politice (indep., FND, PCR, PSD, PNL etc.). În funcție de caracterul și culoarea politică, publicația primea cu rapiditate sau nu primea autorizație, i se aproba cota de hârtie cerută și chiar i se livra, sau se intervenea imediat pe lângă C. Al. C. pentru obținerea agrementului. Caracterul științific al buletinului Institutului „A. D. Xenopol” și lipsa unei culori politice explică greutatea cu care i s-a aprobat cererea de apariție, în pofida orientării revistei către promovarea colaborării științifice ruso-române.

Un alt obstacol în calea apariției celor mai multe dintre revistele științifice era obținerea cu greutate a agrementului C. Al. C., atât pentru apariția temporară, cât mai ales pentru apariția permanentă. Conducerea buletinului „Studii și Cercetări Istorice” cerea, încă din 1945, intervenția Direcției Presei pe lângă C. Al. C. pentru obținerea agrementului. Intervenția, credem noi, a rămas fără răspuns. Aflăm, din cererile pentru editarea volumului următor, că agrementul pentru apariția permanentă nu s-a obținut, șeful Biroului Cenzurii din cadrul C. Al. C., maiorul Levy, și-ar fi pus apostila de cenzurare, „bun de imprimat”, direct pe volumul trimis odată cu cererea de aprobare, urmând ca un răspuns oficial să fie

1968-1990 de către 6 cercetători, dar până acum nu cunoaștem să fi apărut vre-un studiu sau articol despre documentele referitoare la „Studii și Cercetări Istorice”, filele 31-44.

dat ulterior. Răspunsul oficial al C. Al. C. nu a mai fost trimis și, credem că nici nu a fost emis, de vreme ce, în 1946, Institutul „A. D. Xenopol” face noi demersuri pentru obținerea acordului în vederea apariției permanente. Răspunsul Direcției Presei la cererea din 24 noiembrie 1945 nu s-a păstrat la dosar și aflăm, din cererile din cursul anului 1946, că pentru volumul al XIX-lea s-a obținut doar aprobarea „directă” – credem noi, verbală – a directorului Gr. Preoteasa, ceea ce a permis – conducerii revistei – editarea volumului XIX în prima jumătate a anului 1946.

Odată apărut acest volum, Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” reia demersurile pentru a obține aprobarea de apariție pentru volumul XX și autorizația permanentă, cererea fiind înaintată către biroul regional Iași la 12 iunie 1946²², în conformitate cu noile dispoziții. Adresa²³ Direcției Presei, din 19 iunie, semnată de Gr. Preoteasa, dădea cererii Institutului un răspuns ambiguu, rezolvând problema apariției volumului al XX-lea, dar nu și pe cea a autorizației permanente: „vi se admite tipărirea volumului XX între timp urmând a se face formele legale pentru obținerea acordului Comisiei Aliate de Control”. Într-adevăr, Directorul Presei intervine, la 20 iunie, printr-o adresă²⁴ către noul șef al Biroului Cenzurii de pe lângă C. Al. C., maior A. S. Cebanenco, pentru obținerea acordului, prin care se cerea comunicarea rezultatului cu privire la cererea pentru autorizația permanentă a buletinului „Studii și Cercetări Istorice”, al cărui ultim număr se afla la tipar cu avizul Direcției Presei.

Cererea Direcției Presei rămânând fără răspuns, justifică repetarea adresei către C. Al. C. la 3 iulie 1946²⁵, în care se solicita, din nou, emiterea acordului pentru apariția buletinului „Studii și Cercetări Istorice” sub formula: „Direcțiunea Presei avizează favorabil și vă roagă a-i comunica dacă Comisia Aliată de Control are de făcut vre-o obiecțiune în cauză”. De data aceasta, C. Al. C. a emis acordul pentru

²² DANIC, fond M.P.N. Presă Internă, dosar nr. 1091, f. 36, Adresa nr. 106 din 12 iunie 1946 a Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” Iași către Direcția Presei din Ministerul Informațiilor pentru obținerea aprobării de apariție a volumului XX din buletinul „Studii și Cercetări Istorice”.

²³ *Ibidem*, f. 37, adresă de răspuns nr. 496 din 19 iunie 1946, a Direcției Presei la adresa Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol” Iași.

²⁴ *Ibidem*, f. 38, adresă din 20 iunie 1946 a Direcției Presei către Biroul Cenzurii de pe lângă C. Al. C (Sovietică).

²⁵ *Ibidem*, f. 39, adresa din 3 iulie 1946 a Direcției Presei Biroul Cenzurii de pe lângă C. Al. C (Sovietică).

apariția buletinului, fără a specifica dacă este de acord cu apariția permanentă, după cum aflăm din adresa de răspuns trimisă de Direcția Presei către Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” din Iași, la 11 iulie 1946²⁶. Conducerea instituției era anunțată de soluționarea favorabilă a cererii din 12 iunie 1946: „Direcțiunea Presei a aprobat continuarea apariției buletinului” sub direcția lui Al. Boldur, în baza agrementului C. Al. C. După toate aceste demersuri a fost posibilă tipărirea și punerea în circulație, în 1947, a volumului XX al buletinului „Studii și Cercetări Istorice”, ultimul din seria nouă, deși acest lucru nu era anticipat de către directorul revistei, care a considerat aprobarea din 11 iulie drept autorizație de apariție permanentă.

Ultima cerere pentru reaparitie a fost înaintată de Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol”, la 14 februarie 1948, prin intermediul biroului regional Iași. Prin adresa²⁷ către Ministerul Informațiilor se solicita, în conformitate cu ultimele instrucțiuni, înnoirea aprobării de apariție a buletinului „Studii și Cercetări Istorice”. Cererea pentru aprobarea apariției, semnată de N. Corivan și N. Grigoraș, a ajuns, prin Direcția Județenelor, fostul Serviciu al Regionalelor, la Direcția Presei din Ministerul Informațiilor. Aceasta era însoțită de o copie a adresei²⁸ Consiliului Cultural Iași, fosta Regională Iași, datată 15 martie 1948. Consilierul regional, Constantinescu, și secretarul cultural, Boghiceanu, anunțau că avizul biroului județean pentru apariția buletinului „Studii și Cercetări Istorice” era favorabil. Acest aviz fusese dat de biroul Iași în urma referatului cenzorului, Scheghrer Otto, după consultarea „forurilor culturale județene competente”, adică a Județenei de partid. Structurile locale de presă și propagandă ale P. C. R. supervizau activitatea birourilor Ministerului Informațiilor din teritoriu, a Consiliilor Culturale.

Consilierul regional solicita reînnoirea autorizației de apariție pentru buletinul Institutului „A. D. Xenopol”. Pentru că solicitarea din 15 martie nu a primit răspuns, Consiliul Cultural Iași a reînnoit adresa²⁹ către Direcția Presei,

²⁶ *Ibidem*, f. 40, adresa nr. 1277 din 11 iulie 1946 a Direcției Presei către Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol” Iași privind aprobarea apariției volumului XX din „Studii și Cercetări Istorice”.

²⁷ *Ibidem*, f. 41, adresă a Institutului „A. D. Xenopol” către Ministrul Informațiilor, din 14 februarie 1948, prin care se cere înnoirea autorizației de apariție a buletinului.

²⁸ *Ibidem*, f. 42, copie a adresei nr. 1377 din 15 martie 1948, a Consiliului Cultural Iași către Direcția Județenelor pentru Direcția Presei din Ministerul Informațiilor.

²⁹ *Ibidem*, f. 43, adresei nr. 2421 din 19 martie 1948, a Consiliului Cultural Iași către Direcția Presei din Ministerul Informațiilor.

la 19 martie 1948. Abia la 25 martie 1948 a fost trimis un răspuns oficial Institutului. Adresa³⁰ de răspuns a Direcției Presei, semnată de G. Ivașcu, noul director al presei, anunța conducerea Institutului că „Direcțiunea Presei în conformitate cu dispozițiunile în vigoare, nu reînnoiește autorizația de apariție revistei „Studii și Cercetări Istorice” din Iași”. Fără o motivație întemeiată, buletinul era suprimat printr-o formulă vagă, „respectarea dispozițiile în vigoare”, dispoziții care vizau aplicarea politicii de înnoire culturală. În aceste condiții, materialele deja trimise spre publicare au fost editate, în același an, ca broșuri separate, sub titlul Publicațiile Institutului de Istorie Națională „A. D. Xenopol”. Cererile repetate de înnoire a aprobării de apariție din perioada februarie-martie 1948 și răspunsul negativ nejustificat, dovedesc modul arbitrar în care au fost suprimate foarte multe dintre revistele culturale și buletinele științifice românești, în cadrul proiectului comunist de reorganizare și reînnoire a vieții culturale.

În perioada 1944-1947, îndeplinirea tuturor formalităților privind apariția publicațiilor periodice a fost foarte dificilă, pe de o parte datorită multitudinii de aprobări necesare și, pe de altă parte, datorită schimbărilor anuale a reglementărilor. Ceea ce s-a schimbat după 23 august a fost, pe de o parte, instituirea unui control politic asupra eliberării autorizațiilor prin acel consiliu consultativ de pe lângă Cenzura Militară a Presei și apoi a impunerii autorizațiilor eliberate de Direcția Presei din cadrul Ministerului Propagandei condus de comuniști și, pe de altă parte, instituirea unui control extern prin impunerea acordului sovietic asupra deciziilor luate de către autoritățile românești. Toate aceste manevre erau menite a tergiversa și chiar a împiedica apariția acelor publicații fără „ținută democratică”, care nu se integrău în programul de înnoire culturală al noilor autorități politice. Autorizațiile erau atât un instrument de cenzură și control, prin care puterea politică se putea asigura de adecvarea politicii editoriale la interesele sale și de disponibilitatea solicitantului de a respecta normele impuse, cât și un instrument de șantaj. Întârzierile erau determinate de rapiditatea cu care direcțiile periodicelor acceptau directivele și normativele Ministerului în acțiunea de promovare a acțiunilor guvernului. Orice argument folosit de directorii publicațiilor pentru atragerea bunăvoinței autorităților, precum vechimea, caracterul eminent cultural - științific sau informativ și reputația comitetelor de direcție, nu au contat, singurul criteriu valabil fiind cel al orientării politice „juste”, în

³⁰ *Ibidem*, f. 44, adresă nr. 1195 din 25 martie 1948 de răspuns a Direcției Presei la cererea Institutului din 14 februarie 1948, refuzul înnoirii autorizației de apariție pentru „Studii și Cercetări Istorice”.

sprijinul guvernului P. Groza. De cele mai multe ori, așa cum dovedesc documentele de arhivă, eliberarea autorizațiilor a depins de orientarea politică pro-guvernamentală a publicațiilor periodice, indiferent de caracterul lor.

Putem afirma că impunerea unor noi autorizații eliberate de Direcția Presei din cadrul Ministerului Propagandei – minister controlat de comuniști atât prin ministrul în funcție cât și prin directorii principalelor Direcții, toți fiind membri sau simpatizanți ai PCR – a fost o manevră de eliminare din presă a periodicelor nedorite, în special a acelor publicații care ar fi putut sprijini partidele istorice, indiferent de caracterul lor, politic, științific sau cultural. Cazul revistei „Studii și Cercetări Istorice” nu este singular, el constituie doar un exemplu al modului în care impunerea noilor autorizații, eliberate doar de către Direcția Presei, a fost una dintre manevrele de eliminare a publicațiilor care nu se integrau peisajului publicistic nou, dorit de comuniști.

Résumé

LA CENSURE PRÉVENTIVE APRÈS 23 AOÛT 1944: LES AUTORISATIONS DE PARUTION.

ETUDE DE CAS „STUDII ȘI CERCETĂRI ISTORICE”

L'intervention du pouvoir politique pour régulariser les normes de fonctionnement de l'institution de la presse a franchi les limites de l'établissement et de l'application de la loi, pendant le gouvernement de P. Groza. Les autorités ont manifesté la tendance de contrôler tous les aspects de l'activité des journaux, en faisant appel à la censure et aussi aux méthodes associées. Parmi les procédés de la censure officielle il y avait le control de la délivrance des autorisations de parutions des publications périodiques.

Le cas de „Studii și Cercetări Istorice”, qui a été l'une des principales revues roumaines de spécialité de la période de l'entre-deux-guerres, n'est pas singulier. En mars 1948, dans le contexte du début de la politique de régénération culturelle et de réorganisation de la vie scientifique roumaine du nouveau régime, la revue a été supprimée en même temps que plusieurs publications périodiques culturelles et scientifiques roumaines, par le procédé du refus de la délivrance des autorisations. Les documents trouvés dans les Archives Nationales Historiques Centrales le fonds du Ministère de la Propagande Nationale sont la preuve de la situation plus que difficile dans laquelle ont été publié les périodiques et les deux derniers numéros de la revue „Studii și Cercetări Istorice”, *et aussi la preuve des procédés de la censure officielle.*